

IRA NA VAKAITIKOTIKO ENA ZONE B

Ke oni tiko ena vanua qo, yalovinaka kua ni kauta tani mai na vanua e vakatokai me Controlled Area na vuata se kakana draudrau. Oni kerei ke rawa nira wasewasei na benu ni vuata kei na kakana draudrau (me vaka na bulagi, icivicivi ni kakana, benu ni apolo, kuli ni kakana kei na so tale) mai navo tale ni benu e vale. Na vo ni benu e vale e rawa ni kau laivi ga. Ke tiko e vale na siqi e qaqla na kakana o rawa ni biuta kina na benu ni vuata se kakana draudrau. Se rawa tale ga ni biu ena itawatawa ni benu qiqi e vakarautaka na Biosecurity i Niusiladi sa vakarautaki tu ena veivanua eso ena nomu yasayasa na Zone B. Oni vakadreti moni kua ni biuta na *compost* na vuata se kakana draudrau e tei e vale ena gauna qo.

Ke o sega ni kila vinaka, kua ga ni kauta.

VUATA KEI NA KAKANA DRAUDRA ME QARAUNI

Na lago na *Facialis* e lago itaukei ena vanua o Tonga qai dau vakacacana na itei me vaka na capsicum kei na roketi, ia e sega ni vakacacana soti eso tale na vuata kei na kakana draudrau.

Na vuata kei na kakana draudrau e rawa ni vakacacana e wili kina na: *avocado* (pea), uto, moli, madirini kei na so tale na mataqali moli, weleti, *passionfruit*, quwawa, maqo kei na tomata. Na kakana draudrau e levu na drauna kei na kakana e vakawakana, me vaka na dalo, e sega ni vakacacana na lago ni vuata na *Facialis*.

Fruit fly larvae on guava.

NA CAVA MEU CAKAVA KEU KASAMITAKA MADA GA NI TIKO NA LAGO?

Sa tiko na dai e vakarautaka na Biosecurity e Niusiladi mera toboka na lago ni kakana. Na dai qo sa kilai e veiyasa i vuravura me sala vinaka duadua mera tobo kina na lago ni kakana. E levu na manumanu era na via tautauvata kei na na irairai ni lago ni kakana ena dredre mera kila o ira na sega ni vulica. Moni kua gona ni lai vaqara. Ke mani oni raica na kena yaloka (luve ni lago – viavia vaka na ulo) ena kemu vuata, moni tawana qai vesuka sara ena dua na palasitika qai qiriti keitou ena: **0800 80 99 66**

Moni tokoni keitou sara ena nomuni vukei ira ena neitou valenicakacaka era na lai biuta yani na dai ni lago ena nomuni itikotiko. Oni vakavinavinakataki ena nomuni veitokoni ena sasaga qo. Ena kilai e levu tale na itukutuku me baleta na lago ni kakana na *Facialis* kei na sasaga mera tarovi e Otago ena:

www.biosecurity.govt.nz/fruitfly

VEITARATARA

Biosecurity New Zealand
PO Box 2526, Wellington 6140
Charles Fergusson Building, 34-38 Bowen Street
Wellington, New Zealand
www.biosecurity.govt.nz/fruitfly

February 2019

New Zealand Government

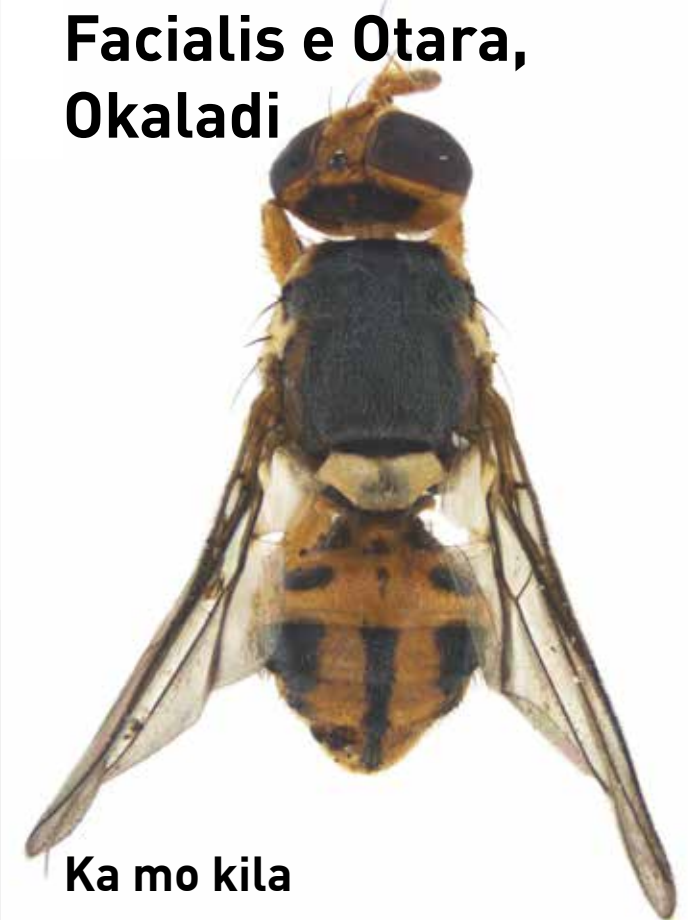

Biosecurity New Zealand

Ministry for Primary Industries

Manatū Ahu Matua

Lago ni Vuata na Facialis e Otago, Okaladi

Ka mo kila

Na lago ni vuata e vakatokai vakaperetani me *Bactrocera facialis* (Lago ni Vuata na Facialis) e laurai ena vanua o Otago e Okaladi. E leqataki dina na lago ni kakana ni rawa ni vakacacana na vuata kei na kakana draudrau e Niusiladi. Ena vinakati nomuni veitokoni me kua kina ni yaco na lago qo ena iteitei ni vuata kei na kakana draudrau.

KO TĀTOU THIS IS US

BIOSECURITY 2025

VEITOKONI ME KUA NI LAKOVA NA ITEI NA LAGO NA FACIALIS

Me tarovi na kena tete, oni kerei na veivanua e Niusiladi e kune kina na lago qo me kua ni kau tani mai nomuni itikotiko na vuata kei na kakana draudrau.

Sa vakatakilakilataki toka e dua na vanua e vakatokai na Controlled Area, se na vanua a laurai kina na lago qo. E wasei toka vakarua na vanua qo— na Zone A e vanua leqataki vakalevu (high risk) ni tiko kina na lago e kovuta toka e rauta ni 200 na mita mai na vanua a laurai kina, kei na Zone B, via 1.5 na kilomita na kena veiwayaki.

Me ikuri ni ivakamacala me baleta na Controlled Area kei na mape ni vanua e kovuta, rai ena neitou website:

www.biosecurity.govt.nz/fruitfly

E bibi me kua sara ga ni kau tani mai na vanua e vakatakilakilataki toka me Zone A na vuata se kakana draudrau (sega ni okati kina na kena e levu na drauna kei na kakana draudrau vawakana) me kua tale ga ni kau tani mai na Zone B na vuata se kakana draudrau e tei e vale.

Ke o sega ni kila vinaka, kua ga ni kauta.

KO TĀTOU THIS IS US

BIOSECURITY 2025

KA ME CAKA ME BALETA VUATA KEI NA KAKANA DRAURAU

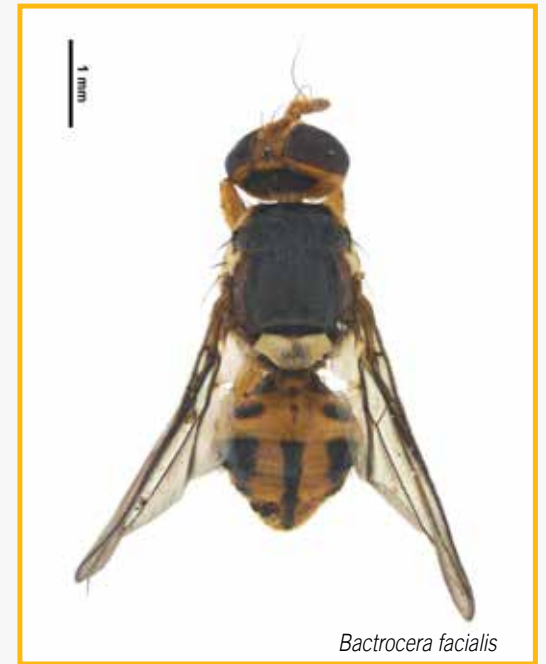
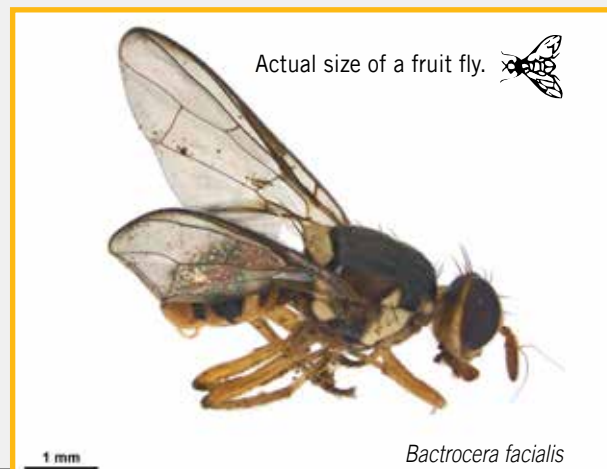
E tiko eso na itukutuku matailalai ni ka mo cakava, qo e vakatau ena iwase ni vanua oni tiko kina na Zone A se Zone B. Moni vakalewena mada na vanua oni vakaitikotiko kina ena neitou mape ena website moni kila kina na iwase ni vanua cava o tiko kina.

IRA NA VAKAITIKOTIKO NA ZONE A

E leqataki vakalevu na vanua qo ni voleka sara ga ena vanua e laurai kina na lago ni kakana. E bibi toka na veivakadreti ena vanua qo ena kena qarauni na vuata kei na kakana draudrau. Ke oni vakaitikotiko ena yasayasa qo, oni kerei moni kua ni kauta na vuata se kakana draudrau me sivia na yalayala ni Zone A.

MARORO NI BENU

Oni kerei moni wasea na benu ni vuata kei na kakana draudrau (me vaka na vo ni kakana, icivicivi, benu ni apolo, kulini kakana, kei na so tale) mai na vo ni benu ni vale. E rawa ni biu laivi ga na benu tale eso e vale. Ke tiko vei kemuni na siqi e qaqa na benu, oni rawa ni vakayagataka me qaqa na benu eso ni kakana. Ke sega, mo dou qai veitaratara mai na Biosecurity i Niusiladi me ratou vakarautaka na itawatawa ni benu qiqi e vakarautaki vakatabakidua me baleta na leqa qori. Ena maroro

vakavinaka kina na benu. Oni rawa ni vakayagataka tale ga na itawatawa ni benu e vakarautaka na Biosecurity i Niusiladi me biu kina na vuata kei na kakana draudrau.

Me kua ni vakayagataka tale me *compost* na vuata se kakana draudrau, wili kina na benu ni nomu iteitei se benu cava ga.

KAKANA ENA NOMU ITEITEI

Ena vinakata na Biosecurity e Niusilad moni biuta tu ga na vuata kei na kakana draudrau e tei e vale era lutu ina qele (vakalutuma na cagi). Era na rairai mai kauta qori na Biosecurity i Niusiladi mera na lai dikeva ke tiko kina na lago ni kakana. Na benu ni vuata se kakana draudrau sa musumusuvu vakalalai qai sega ni kune kina na lago ni kakana e rawa ni biu na itawatawa ni benu qiqi e vakarautaka na Biosecurity i Niusiladi. Ke oni raica na kena yaloka ena kakana era tei e vale, oni kerei moni tawana qai vesuka ena palastika na vuata se kakana draudrau qai qirita na Biosecurity i Niusiladi ena **0800 80 99 66**.

KE O SIQEMA NI TIKO KINA NA LAGO NI KAKANA QIRITA NA 0800 80 99 66